

Bosanskohercegovačke javne biblioteke danas – jedno književnoistraživačko iskustvo: pouke, sugestije, razmišljanja

SAŽETAK

Uprkos limitirajućim okolnostima i bosanskohercegovačke javne biblioteke u 21. stoljeću prinuđene su da se transformišu iz tradicionalnih u biblioteke hibridnog analogno-digitalnog tipa, tako što će u postojeće fondove, zbirke i arhive integrisati nove komunikacijske tehnologije. Personalni otpori i kadrovsko-tehnološka potkapacitiranost ne mogu spriječiti suočavanje sa činjenicom da digitalne baze podataka danas više nisu suplement, već sastavni dio biblioteke. Stoga je i pred bosanskohercegovačkim javnim bibliotekama izbor: hoće li ostati staromodne institucije koje su izgubile trku sa konkurentskim oblicima distribucije znanja i informacija te promjenama u profilu korisnika, pouzdajući se u opstanak koji im je, makar neko vrijeme zajamčen, zahvaljujući lokalnim politikama koje ih percipiraju kao mjesta uhljebljenja svojih rodbinsko-stranačkih bližnjih, ili će se primaknuti konceptu nove biblioteke kao servisa koji je, i u našim postojećim uslovima, sposoban pružiti usluge djelotvornog posredovanja u lancu razmjene znanja i informacija. Lično književnoistraživačko iskustvo autora ovoga rada govori da nam šanse u tom pogledu nisu bezizgledne. Primjerice, bibliografski servis poput COBISS-a može biti iznimno korisno oruđe, pod uslovom da bude podržan personalnim angažmanima bibliotekara koji su prihvatili, predano i asertivno, ulogu istinskih navigatora znanja.

KLJUČNE RIJEČI

Javne biblioteke u BiH, tradicionalne biblioteke, hibridni analogno-digitalni tip biblioteke, posredovanje u razmjeni informacija, COBISS, bibliotekar navigator znanja

Public libraries in Bosnia and Herzegovina today – a literary research: lessons, suggestions and reflections

ABSTRACT

In spite of the limited financial circumstances the public libraries of the 21st century in Bosnia and Herzegovina have been forced to transform from traditional into hybrid analogue-digital libraries by integrating new communication technologies into the existing funds, collections and archives. Due to evident personal resistance and a lack of staff and technological potential, digital databases are perceived as a supplement, not an integral part of a library. Therefore, Bosnia-Herzegovinian public libraries are faced with two choices. The first choice is that they remain old-fashioned institutions that have definitively lost their race with competitive forms of knowledge and information distribution as well as with the changes in the user's profile, relying on the bare survival that is, at least for some time, guaranteed by local politics as libraries are perceived as potential job places reserved for relatives and politically-fit fellow citizens. The other choice is to adopt the concept of a new library as a service capable of providing effective mediation services in the exchange of knowledge and information, even under difficult conditions. This paper is the author's literary research that suggests that chances in this regard are not unimaginable. For example, a cooperative online bibliographic system and service such as COBISS can be a very useful tool, providing that it is strongly supported by the personal engagement of librarians who prove their true devotion and assertiveness in performing the role of a true knowledge navigator.

KEYWORDS

Public libraries in B&H, traditional libraries, hybrid analogue-digital library type, mediation in the information exchange, COBISS, a librarian as a knowledge navigator

Pitanje bosanskohercegovačkih javnih biblioteka u 21. stoljeću – presjek i perspektive, za nekoga ko se na akademskoj razini bavi književnoistraživačkim radom frustrirajući je problem. Višedecenijska uglavnom loša iskustva, kada je po srijedi stanje bibliotečkih fondova, kako u pogledu recentne literature tako i dostupnosti starijih izdanja koja se nominalno nalaze u kolekcijama, primoravaju nas na vlastita pregnuća: predan saku-pljački rad, kupovinu, interpersonalne posudbe, skeniranja i kopiranja..., riječju, formiranje privatnih zbirki koje su imperativ za svakoga ko se želi ozbiljno baviti naukom o književnosti. I u drugim disciplinama stanje je slično ili još gore. Može li nekome biti utjeha da stvari drugačije ne stoje ni kada su u pitanju univerzitetske, fakultetske i specijalizirane biblioteke, koje ne posjeduju većinu osnovne literature za dodiplomski studij, a kamoli za postdiplomska usavršavanja i istraživački rad. Godinama je problem “rješavan” tako što su preuzetni profesori na dnevnoj bazi nosili studentima kese knjiga iz svojih privatnih biblioteka, sve dok okolne kopirnice nisu napravile svoje datoteke skeniranih traženih naslova.

Ali, uzmimo da se, bar što se tiče javnih biblioteka, u vezi sa gore naznačenom problematikom u dogledno vrijeme malo šta bitnoga može promijeniti, i posvetimo se, za sad, onome što su postojeći resursi. Zahvaljujući međubibliotečkim pozajmicama i informacionoj tehnologiji znanje i literaturu moguće je učiniti pristupačnijim za svakog pojedinca. Može se reći da je ova funkcija upravo ono što javnu biblioteku čini jedinstvenom institucijom. Servis COBISS ukoliko profunkcioniše u djelotvornom kapacitetu bit će veliki iskorak i olakšanje za istraživače. U ovom momentu model međubibliotečke razmjene ne funkcionira u potpunosti, a da bi se ostvario cilj prelaska od virtuelne ka efektivnoj umreženosti bilo bi, za početak, poželjno osposobiti ga makar do nivoa nedvosmislene obavijesti korisniku da će mu primjerak tražene knjige biti fizički dostupan u toj i toj biblioteci i da može stupiti u kontakt sa tom i tom osobom bibliotekarom koji će realizirati posudbu. Riječ je dakle o klijentskom pristupu korisnicima, a za takvo nešto potrebni su na nacionalnom nivou ovlašteni koordinatori – navigatori¹, čija bi usluga, prirodno, imala svoju cijenu, ali bi garantovala suspenziju vakuuma, stranputica, prepreka i blokada

¹ Bibliotekare 21. vijeka Philip Gill vidi kao navigatore znanja, one koji za korisnike sužavaju uvid u nepregledni univerzum informacija; Pogl. Gil, F. *Uputstva za narodne biblioteke 21. veka*. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=535 [5. maj 2017]

s kojima sam se lično sučeljavao u potrazi za knjigama – i to onima koje se prema COBISS-u nalaze u fondovima bh. biblioteka. Jednom prilikom sam čekao povratak direktora biblioteke s puta, i to biblioteke koja važi za jednu od najboljih u manjim gradskim sredinama, kako bih došao ne do knjige nego samo do godine njenog izdanja i broja stranice na kojoj se nalazi jedna pjesma. Informaciju sam na kraju dobio, osjećajući gor-ko zadovoljstvo i kontrapunktirajući dvije činjenice – jedini dostupan primjerak nalazio se u toj solidnoj provincijskoj biblioteci, dok u sličnim sredinama sinegdohički znak lokalnih školskih i javnih biblioteka i dalje su, kako neko primijeti, bibliotekarke u debelim vunanim prslucima koje sjede uz veso-peć i lože vatru, ne mareći za digitalno doba.

Ipak, okrenimo pogled u budućnost. Uprkos limitirajućim okolnostima i bosanskohercegovačke javne biblioteke u 21. stoljeću prinuđene su da se transformišu iz tradicionalnih u biblioteke hibridnog analogno-digitalnog tipa, tako što će u postojeće fondove, zbirke i arhive akvizirati nove komunikacijske tehnologije. Personalni otpori i kadrovsko-tehnološka potkapacitiranost ne mogu spriječiti suočavanje sa činjenicom da digitalne baze podataka danas više nisu suplement, već sastavni dio biblioteke. Stoga je i pred našim javnim bibliotekama izbor: hoće li ostati staromodne institucije koje su izgubile trku sa konkurentskim oblicima distribucije znanja i informacija te promjenama u profilu korisnika, a opstanak im je, makar neko vrijeme, zajamčen, blagodareći lokalnim politikama koje ih percipiraju kao mjesta uhljebljenja svojih rodbinsko-stranačkih bližnjih, ili će se primaknuti konceptu nove biblioteke kao servisa koji je, i u postojećim uslovima, integrišući tekovine digitalnih tehnologija, sposoban pružiti usluge djelotvornog posredovanja u lancu razmjene znanja i informacija. Pozicioniranje budućnosti biblioteka u vidicima ovdašnjeg političkog folklora vodit će gubljenju osnovnih funkcija a to gotovo da se može izjednačiti s njihovim gašenjem, jer postojanje ustanova magacinskog tipa koje ne izlaze u susret potrebama javnosti svodi se u konačnici na isto.

Potrebe definirane općom društveno-civilizacijskom ulogom biblioteka su: obrazovanje, informisanje, istraživanje i individualni razvoj. Podrška obrazovanju, formalnom i neformalnom, osnovna je zadaća javnih biblioteka, od nastanka do danas, i treba je promatrati u svjetlu činjenice da potreba za edukacijom nikada nije bila izraženija, na svim razinama – od elementarne pismenosti do visokih specijalizacija. Veća

posvećenost obrazovnim sadržajima, s obzirom na prethodno opisano stanje u školskim i akademskim bibliotekama, ne javlja se kao problem u smislu kolizije odnosno dupliranja onoga što bi se već moglo dobiti na drugim bibliotečkim adresama. Ne stoje baš tako stvari kada je po srijedi uloga biblioteka u informisanju javnosti. Novi mediji omogućuju mnoštvo načina da se dođe do informacija, a da se ne izlazi iz kuće. U susret javnosti javne biblioteke bi se trebale otvarati usmjeravajući se na tzv. specijalne informacije i izvore, kojima bi upravljali ranije spomenuti djelatnici profilirani kao navigatori znanja. Na tom tragu, a imajući u vidu lokalne specifičnosti, realna razvojna šansa je formatiranje javnih biblioteka kao centara za učenje i informacionih posrednika unutar zajednice.

O aspektu individualnog razvoja i istraživanja već sam govorio iz vlastitog korisničkog i profesionalnog ugla. I ova i prethodne funkcije javne biblioteke vezane su, međutim, za pitanje pristupa razvoju usluga, tj. da li će on biti strateški, koncentriran na ključne i jasno prepoznate potrebe zajednice, ili će biti nasumičan, prividno raznovrstan, i s golemim rizikom da nijedna usluga ne bude ponuđena na adekvatan i konzistentan način. Ne posjedujem kompetencije da vizionarski procjenjujem ima li štampa budućnost i hoće li neusporedivo brža i pristupačnija elektronska forma uspjeti sasvim da je potisne. Autoriteti u ovoj oblasti, poput Petera Brophyja, smatraju da će “auratični objekat knjige” dogledno vrijeme odolijevati jer “biblioteke kazuju nešto važno o zajednicama koje ih grade... te izgleda da će zadržati ovu ulogu sve dok ljudska bića potpuno ne iščeznu u sajber prostoru”.² “Do tada je na bibliotekama da, pored ovladavanja korisnim aspektima digitalnih tehnologija i upuštanja u neizvesne tokove razvoja informacionih mreža, rade na očuvanju vrednosti klasičnog modela biblioteke, čija suština se može održati ukoliko se odene u atraktivno i tehnološki dobro dizajnirano ruho”.³ A neporeciva je istina i to da, uz sva ograničenja digitalne ere, bezdušnu prirodu novih medija i mnogobrojne druge manje ili više opravdane prigovore tehnoskeptika, tekst i knjiga digitalizacijom dobijaju novi zamah, čitateljima i istraživačkim zajednicama širom svijeta u trenu postaju dostupni nekada nezamislivi sadržaji. Stoga, kako rekosmo, digitalne baze nisu

² Brofi, P. *Biblioteka u dvadeset prvom veku*. Clio : Beograd, 2005, str. 241.

³ Nenić, I. *Prikaz knjige “Biblioteka u dvadeset prvom veku” Pitera Brofija*. Dostupno na: http://old.bos.rs/cepit/evolucija/html/15/biblioteka_XXI.htm [5. maj 2017]

pridruženi, fakultativni, već uveliko konstitutivni dio današnjih biblioteka. O nužnosti tehnokvizicija u oblasti bibliotekarstva možda najuvjerljivije svjedoče upravo primjeri ovoga grada. Pokazalo se, naime, primjećuje spisateljica Adisa Bašić, da je konvencionalno “centralizovano skladište znanja/informacija bilo nedopustivo ranjivo. Dragocjenosti su trajale jer smo se uzdali u nepostojeću samilost barbara. Barbarima, pak, nije trebalo nikakvo znanje (možda tek malo vještine) da u prah pretvore produkte višestoljetnog ljudskog razmišljanja i truda”.⁴

Dakle, umjesto straha da će digitalni formati potisnuti štampanu knjigu, u prvom planu mora biti zadaća biblioteka da što spremnije nastupaju kao medijatori između korisnika i rastuće plime potreba za znanjima i informacijama. U tom pogledu od presudnoga značaja ostaju odluke menadžmenta javnih biblioteka kakve sadržaje obezbijediti, na osnovu meritornih procjena i istraživačkog prikupljanja podataka o zajednici, ciljnim skupinama i profilima klijenata, kao i onima koji to nisu, sve kroz uspostavljenu ravnotežu između populističkih i elitističkih zahtjeva – sa fokusom, kako sam ranije naglasio, na obrazovnu funkciju javne biblioteke. Nažalost, u praksi je, s tim u vezi, previše stihije, voluntarizma i politike – umjesto istraživanja potreba i na njima zasnovanih odluka dominantan vid predstavljaju koruptivne nabavke knjiga, u kojima nadležne službe i menadžmenti biblioteka, kada su u prilici raspolagati određenim namjenskim sredstvima, bivaju ucijenjeni da od politički umreženih izdavača i knjižara moraju otkupiti knjige u određenim iznosima, bez obzira na naslove koje ovi mogu ponuditi. Obradovala bi me informacija da Fondacija za bibliotečku djelatnost funkcioniše na drugačijim principima. Sastavni dio folklor našega književnog života su i otkupi knjiga određenih pisaca na osnovu prijateljskih ili klanovskih veza, pri čemu je sadržaj i vrijednost knjige u drugom, a vjerodostojan PDV račun u prvom planu. Nasuprot takvim pojavama savjesni i educirani bibliotekari znaju da se i skromnim sredstvima kojima raspoložu mogu ispuniti neki od ključnih kriterija pri formiranju zbirke, a to su savremenost i relevantnost materijala. Na koncu, bibliotečka struka je ta koja se jedina može izboriti za promjene, jer tavorenje javnih biblioteka je stanje koje, nažalost, svim postojećim politikama odgovara.

---

⁴ Bašić, A. *Adagio za Aidu* // Biblioteka Sarajevo: Literarno mjerenje grada / ur. Senad Halilbašić i Ingo Starz. Sarajevo : Naklada Zoro, 2012, str. 167.

Literatura

1. Bašić, A. *Adagio za Aidu*. // Biblioteka Sarajevo: Literarno mjerenje grada / ur. S. Halilbašić i I. Starz. Sarajevo : Naklada Zoro, 2012.
2. Brophy, P. *Biblioteka u dvadeset prvom veku*. Beograd : Clio, 2005.
3. Gill, P. *Uputstva za narodne biblioteke 21. veka*. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=535 [5. maj 2017]
4. Nenić, I. *Prikaz knjige "Biblioteka u dvadeset prvom veku" Pitera Brofija*. Dostupno na: <http://old.bos.rs/> [5. maj 2017]